

NOVA KONCEPCIJA OPĆIH ODREDAVA

Dr Josip MANJGOTIĆ

Često se danas spominje da je novi zakonik posljednji dokument Drugog vatikanskog sabora.¹

Taj isti Drugi vatikanski sabor rekao je o Crkvi ovo: „Krist je na zemlji ustanovio svoju Crkvu, zajednicu vjere, ufanja i ljubavi, kao vidljivi organizam, po kojemu na sve razlijeva istinu i milost. Taj organizam je zajednica i složena stvarnost, sastavljena od ljudskog i božanskog elementa, po analogiji s misterijem utjelovljene Riječi.” (LG, 8).

Pravo (*ius*) po samoj svojoj naravi teži i smjera reguliranju upravo tog ljudskog elementa u bilo kojoj zajednici. Jasno, pravo ne stvara život niti ga rađa, već želi postojeći i nastali život sačuvati i organizirati.

To je vrlo važno imati pred očima kako s obzirom na cijeli Zakonik kanonskog prava, tako osobito s obzirom na njegovu prvu knjigu.

Uspoređujući novi zakonik sa starim, lako se može steći dojam, osobito s obzirom na ovu knjigu, da se opet upalo i nasjelo prevelikom pravnom tehnicizmu, juridizmu i vanjskoj pravnoj strogoći, da se ponovno podleglo teološko-ekleziološkom imobilizmu.

Na prvi pogled, ovo je jedina knjiga koja je brojem kanona i sadržajem obimnija od prijašnje (203 prema prijašnjih 86 kanona), pa može izgledati da je to posljedica samo prenošenja i premještanja nekih kanona iz prijašnje druge knjige i djelomično treće u sadašnju prvu.

No da li je baš tako i samo tako?

Potrebno je imati na umu posebnu strukturu i točno određenu svrhu sadržaja ove knjige u kontekstu cjelokupnog crkvenog zakonodavstva. Ona naime svojim sadržajem postavlja konture i trasira materiju crkvenog zakonodavstva iznoseći temeljna pravna načela. Potrebno je na početku svakog pravnog sistema odrediti hermeneutička načela i tipologiju normi, te proceduralne odredbe koje kasnije nalaze primjenu u cjelokupnosti pravno-pastoralnog djelovanja. Tako se doprinosi juridičkoj preciznosti kojom se na minimum svodi mogućnost dvoznačnosti, nesi-

1 Predsjednik Biskupske konferencije Kanade (L' Osservatore Romano, francusko izdanje, od 15. II. 1983. str. 2).

gumosti i pravne nejasnoće, odstranjuju se „rupe u zakonu“, različito tumačenje i primjena.

Očito je da se novi zakonik, posebno u ovoj knjizi, nije uspio u svemu osloboditi nekih općeljudskih i pravnih dostignuća, baštinjenih još od rimskih vremena. No pitanje je, da li se to uopće moglo i smjelo?

Premda novi zakonik u cjelini ima više preporuka, sugestija i poticaja negoli zabrana i zakona, sigurno nije se moglo ostati samo na prvima.

Pokušalo se pastoralnu usmjerenost i govor pretočiti i presaditi (ugraditi) u jedan pravni sistem. Koliko se u tome uspjelo? Vrijeme će pokazati. Svakako da ima i nezadovoljnih, što je normalno, jer ni jedno ljudsko djelo nije savršeno pa makar bilo učinjeno s najiskrenijim i najpoštenijim nakanama. Teologija pape Pavla VI. naglašavala je da je pravo u Crkvi „instrumentum salutis“, a s druge strane znamo i osjećamo da je pravo u Crkvi pravo samo „per analogiam“. Konačno, koja prava ima čovjek pred Bogom? Tim i takvim pozivanjem na prava pred Bogom nećemo stići daleko (ni pred vrata raja!).

Taj problem bio je prisutan u svim fazama rada na novom zakoniku, a izražen je i u poznatim „Principia quae Codicis Iuris Canonici recognitionem dirigant“ (Communicationes 1/1969/79–80).

Još 1967. godine na biskupskoj sinodi u Rimu, sinodalni su oci zahtijevali da novi zakonik mora zadržati *pravni karakter* sa svim posljedicama koje iz toga proizlaze.

Novost koncepcije ove knjige nije samo u njezinoj materijalnoj preinaki (veći je broj kanona) već i u jednoj ekleziološkoj perspektivi drugih knjiga Crkvenog zakonika. Sistematski je jasnije raspoređena materija, ali se čak i u ovoj knjizi (koliko je to uopće moguće) naziru obrisi ekleziologije Drugog vatikanskog sabora.

Ova knjiga razdijeljena je u jedanaest naslova (titula).

Počinje s nekoliko uvodnih kanona (1–6), nenaslovljenih, koji utvrđuju vrijednost i doseg novog zakonika s obzirom na cjelokupnu pravnu aktivnost Crkve, zatim odnos Zakonika prema pisanom i običajnom prijašnjem pravu.

Slijede zatim četiri naslova: 6. Fizičke i pravne osobe, 7. Pravni čini, 8. Vlast zakoni, 2. Običaj, 3. Opći dekreti i instrukcije, 4. Pojedini administrativni čini, 5. Statuti i uredbe – u jednom širem smislu odnose se na izvore prava unutar same crkvene zajednice.

Slijedi zatim četiri naslova: 6. Fizičke i pravne osobe, 7. Pravni čini, 8. Vlast upravljanja, 9. Crkvene službe, a reguliraju temeljnu pravnu stvarnost kako konstitucionalnog tako i organizacijskog karaktera općeg značenja, pa su zbog toga i preneseni iz druge knjige prijašnjeg zakonika u prvu knjigu novoga.

Knjiga završava sa dva kratka naslova: u desetom se regulira pravni institut preskripcije (*dospjelosti*) kao opći način stjecanja ili pak gubitka nekog prava, a jedanaesti govori o brojenju vremena, načinu na koji vrijeme, gledano kronološki, donosi pravne učinke.

Korisno je osvrnuti se na prvi kanon ove knjige koji jasno govori da se zakonodavstvo ovog zakonika odnosi samo na Latinsku Crkvu. Na taj način već prvi kanon sankcionira i dogmatsko-hijerarhijsku i juridičku autonomiju istočnih crkava

i na taj način slijedi nauk Drugog vatikanskog sabora iznesen u dekretu „*Orientalium Ecclesiarum*” br. 5.²

Novi zakonik u odnosu prema ostalim normativnim izvorima ne postavlja se ekskluzivistički, tako da ni norme liturgijskog karaktera o kojima se govori u kanonu 2, općenito govoreći, ne ulaze u sastav Zakonika.

Također konkordatarno pravo, o kojem se govori u kanonu 3, zadržava svoju snagu i autonomiju u novom zakoniku.³

Kanon 4. točno precizira odnos postojećeg (novog) zakonodavstva i već stečenih prava (*iura acquisita*) u onim slučajevima kada prijašnji zakon jednom pravnom činu može omogućiti stjecanje pravnog temelja (*titulus iuridicus*) s obzirom na pojedino pravo. U tom slučaju, dosadašnje pravo ostaje netaknuto makar bi bilo i u sukobu s novim zakonom ukoliko novi zakon izričito ne ukida dosadašnji zakon. (Recimo, povlastice /privilegije/ dane od Svete Stolice).

Možda je dobro ovdje naglasiti da se ne radi o pravima koja proizlaze iz same temeljne datosti pripadnosti Crkvi po sakramentu krštenja, pa se radi o temeljnim pravima, a ne stečenima.

Kanon 5. zatim regulira odnos novog zakonodavstva s običajnim pravom (*lege consuetudinaria*) tako da običaj protivan novom zakonu (*contra ius*) biva ukinut.

U slučaju kada zakon s obzirom na protivan običaj izriče „*clausulam riprovaloriam*” (odbacuje mogućnost), ne samo da ukida prijašnje običajno pravo već isključuje i mogućnost da neko pravo putem običaja ponovno zaživi.

U slučajevima kada se ne spominje ova klauzula, običajno pravo protivno zakonu može opstati jedino ukoliko se radi o stogodišnjem običaju ili praksi običaja od pamtivijeka. U paragrafu 2. ovog kanona konačno se rješavaju slučajevi običaja mimo zakona (*praeter ius*), pa ga novi zakon ostavlja na snazi bez obzira da li se radi o općem ili partikularnom pravu.

Što se tiče prethodnog pisanog prava, kanon 6. izričito govori o njegovom ukinuću (stavljen izvan zakona), kao recimo Zakonik iz 1917. godine, te ostali propisi i pisane norme izvan Zakonika od 1917. koje su u suprotnosti s novim zakonodavstvom. To se također odnosi na kaznene zakone i norme disciplinskog karaktera koje nisu ušle u novi zakonik.

Kada usporedimo uvodne kanone starog i novog zakonika, zapravo i ne nalazimo neku značajnu novinu, no promatrano s formalne strane, novi zakonik ima veću terminološku preciznost i jasnije formulacije.

2 „Stoga (Sveti sabor) svečano izjavljuje da Crkve i Istoka i Zapada imaju pravo i dužnost upravljati se prema svojim posebnim uredbama.” Broj 2. istog dekreta kaže: „Medu njima (Crkvama) vlada čudesno zajedništvo, tako da raznolikost u Crkvi ne samo da nije na štetu njezinu jedinstvu već ga pače i očituje.”

3 *Gaudium et spes* u br. 76. kaže: „Veoma je važno, osobito u pluralističkom društvu, da se ima ispravan pojam o odnosima između političke zajednice i Crkve, te da se jasno razlikuje ono što vjernici – bilo pojedinačno bilo udruženi – rade u svoje ime kao građani vođeni svojom kršćanskom savješću od onoga što oni rade u ime Crkve skupa sa svojim duhovnim pastirima.”

Naslov I:
O CRKVENIM ZAKONIMA, kanoni 7–22.

S obzirom na kanone koji se odnose na *zakon*, novost u usporedbi sa starim zakonikom više je formalnog i terminološkog karaktera nego sadržajnog. No je li drukčije uopće moglo biti?

Očita je ipak novost kanon 11. koji u jednoj novoj impostaciji određuje subjekte novog zakonodavstva. Naime tradicionalni nauk Crkve, polazeći sa stanovišta istovjetnosti Kristove i Katoličke Crkve, zaključivao je da svaki valjano kršteni vjernik objektivno pripada Katoličkoj Crkvi, pa je prema tome dužan obdržavati sve pravne i disciplinske norme i propise Katoličke Crkve. No nauk Drugog vatikanskog sabora, polazeći sa stanovišta različite stupnjevitosti (usp. UR br. 3), predviđa da u toj raznolikosti crkvenosti mogu postojati i posebni juridički ordinaenti (usp. UR br. 16).

Prema tome, kanon 11. jasno govori da su tim zakonodavstvom vezani samo valjano kršteni u Katoličkoj Crkvi ili u nju primljeni. Dakle, ne radi se o nekoj kolektivnoj dispenzi, već o jednoj novoj eklezijalno-pastoralnoj viziji.

Što se tiče terminologije, ovdje novi zakonik odiše većom jednoznačnošću. Naglašen je teritorijalni kriterij za prosuđivanje o univerzalnom ili pak partikularnom zakonu, dok je s druge strane personalni kriterij uzet kao osnova razlučivanja općeg (generale) ili pak posebnog (speciale) zakona.

Jasnije je također formuliran kanon 10. jer isključuje mogućnost dvoznačnosti kada se radi o zakonima koji neku osobu čine nesposobnom za neke pravne čine (leges inhabilitantes) ili pak predviđaju mogućnost poništenja pravnog učinka nekog čina (leges irritantes).

Novost je i kanon 22. koji govori o institutu „pravne kanonizacije”, to jest da se nekom civilnom zakonu priznaju svi pravni učinci i na kanonsko-crkvenom području.

Naslov II:
O OBIČAJU, kanoni 23–28.

U Crkvi je od starine uz pisani zakon postojao, čak mu i prethodio, običajni zakon premda je pisani kasnije stekao prednost. Običajno pravo kao nepisana norma objektivno postaje norma ponašanja crkvene zajednice, pa s jedne strane priznaje i poštuje hijerarhijske strukture Crkve, a s druge strane ostavlja mogućnost da sav Božji narod doprinosi nastajanju novog zakonodavstva.

No premda u načelu običajno pravo zadržava svoju neospornu vrijednost, ipak u konkretnoj situaciji. imajući pred očima sociološko-eklezijalnu stvarnost, mogućnost njegove stvare primjene prilično je problematična.⁴

Da bi naime neko ponašanje postalo obavezno (vincularis), potreban je čitav splet okolnosti koje čine konstitutivni element samog običaja kao prava: zajedni-

⁴ Usp. F. J. URRUTIA, De consuetudine canonica novi canones studio proponuntur, in PE-RIODICA 70 (1981) 69–103.

ca koja slobodno i odgovorno uvodi i prihvaća neki način ponašanja i to opetovano s naglašenim ciljem da to obavezuje sve članove zajednice. Jasno, to nije baš lako uvijek opravdati, a ni postići.

Uspoređujući novi zakonik sa starim, na ovom području gotovo da i nema novosti osim nešto više jasnoće i logičnosti, te smanjenje roka od 40 na 30 godina da bi neko stalno i opetovano ponašanje dobilo moć zakona.

Kanon 23. želi više naglasiti važnost zajednice nego zakonodavca u fazi nastajanja običaja, što je i logično, premda ne baš uvijek i ostvarivo.

Naslov III:

OPĆI DEKRETI I INSTRUKCIJE, kanoni 29–34.

Jasno da u Crkvi osim zakonodavne i sudske vlasti postoji i administrativna (upravna) vlast, svojim sadržajem i opsegom i upotrebom vrlo bogata i često primjenjivana.⁵

Da bi se naime sve bogatstvo života Crkve, formi i oblika u harmoničnoj mnogostrukosti moglo koliko-toliko koordinirati, zakon ne može uvijek sve predvidjeti, pa je nužno i korisno da se sva ta aktivnost regulira i putem općih dekreta i instrukcija (naputaka).

Ovaj dio Zakonika potpuno je nov.

Opći dekreti ovdje nemaju jednoznačan smisao jer mogu već prema pojedinoj situaciji biti zakonodavnog ili administrativnog (upravnog) karaktera.

Naziv je namjerno izabran zbog same naravi stvari ukoliko je za dekrete karakteristično da se izdaju za zajednicu (nešto kao zakon), za razliku od administrativnih čina koji se obično daju za pojedince.

Kada poprimaju zakonodavni karakter koji se očituje u namjeri autora dekreta, u naravi samog dokumenta i obliku proglašenja, smatraju se jednakima zakonu sa svim pravnim posljedicama (kanoni 29–30.) – recimo, zakonodavnim dekretima smatraju se disciplinarni dekreti sveopćih ili provincijskih sabora.

Pod općim dekretima administrativnog karaktera na temelju kanona 31. podrazumjevaju se odredbe kojima se točnije i detaljnije određuje način primjene zakona ili se urgira izvršenje nekog zakona. Zbog njihova administrativnog karaktera, dužna ih je izdavati i administrativna vlast.

I jedni i drugi po samoj svojoj naravi usko su vezani za zakon i njegovu funkciju kanona 33.

Sličnu namjenu imaju i instrukcije (upute, naputci) na temelju kanona 34, a cilj im je da objasne smisao, doseg i način vršenja zakona. Zato su po svojoj naravi usmjereni pojedincima koji trebaju zakon obdržavati.

Naslov IV:

POJEDINI ADMINISTRATIVNI ČINI, kanoni 35–93.

Ovaj naslov razdijeljen je u pet glava (caput).

Nakon nekoliko općih napomena koje se odnose na svaki pojedini administrativni čin, prelazi se u pojedinim glavama na tipologije tih čina.

⁵ Usp. COMMUNICATIONES 1 (1969) 83.

Temeljna razlika ovih pravnih čina od onih iz prethodnog naslova (III) jest njihova specifičnost, na koga se odnose, za koga su dani.

Cilj im je, nekima posebno, da se izbjegne samovolja u vršenju vlasti od strane autoriteta, putem limitacije osobne uvidavnosti i obzirnosti poglavara, a u cilju zaštite prava vjernika.

Opće norme:

Svi administrativni čini o kojima je ovdje riječ, osim povlastica (privilegija) mogu na temelju kanona 35. biti izdani od onoga tko u Crkvi ima administrativnu vlast, kao recimo pojedini dikasteriji Rimske kurije, generalni vikar i drugi.

Ako se čin odnosi na vanjsko područje, mora biti pismeno dan (kanon 37.), a prestaje mu snaga ako se tim činom krši neko pravo, ili je čin protivan običaju (kanon 38.).

Kanoni koji se odnose na administrativne čine pojedinačnog karaktera predstavljaju u globalu jednu od većih novosti sadašnjeg zakonika.⁶

Ta novost nije toliko u tome što ih nije bilo u Zakoniku iz 1917. godine, već na općem planu kodifikacije, gdje su naime smješteni i sistematizirani u administrativnoj djelatnosti Crkve. U ovom djelu jasnije se luči zakonodavna i sudska od upravne vlasti s ciljem da se izbjegne koliko je god moguće samovolja vlasti i diskrecijsko odlučivanje te da se zaštite prava vjernika.

Kao plod veće jasnoće i jednostavnosti ovog naslova, sužen je i pojam (notio) povlastice (privilegije) s obzirom na Zakonik iz 1917. godine ukoliko stavlja izvan snage povlastice dobivene komunikacijom, a također i one dane po zakonu, običaju ili preskripciji. Naime, tada to nisu formalno povlastice, već zakoni, običaji ili stečena prava čiju aktualizaciju normiraju pojedini dijelovi Zakonika kada se radi o toj materiji.

Očitu novost predstavlja i peta glava koja govori o oprostima (dispenzama). Prije svega, oprost više ne predstavlja čin zakonodavne vlasti, već upravne (administrativne) po smjernicama Drugog vatikanskog sabora (CD br. 8) te motu proprija pape Pavla VI. „*De episcoporum muneribus*”,⁷ tako da sada od partikularnog zakona može dispenzirati ne samo biskup ordinarij već i generalni vikar i biskupski vikar.

Takoder su nove pojedinosti koje se tiču nemogućnosti (impossibilitas) primjene oprosta na zakone koji se odnose na bitne i konstitutivne elemente pojedinih instituta ili pravnih čina, te nekih odredaba kojima se determiniraju osobe (subjecti) koji mogu bilo dati bilo primiti pojedini oprost u odnosu na određeni teritorij.

Naslov V:

STATUTI I PRAVILA, kanoni 94–95.

Sam termin „statut” na temelju kanona 94. ponekad poprima značenje zakona, kao recimo u slučaju biskupijskih statuta, no svakako iz konteksta ovoga naslova

6 Usp. E. CAPPELLINI, *La normativa del nuovo Codice, Queriniana 1983, str. 46.*

7 Usp. AAS (1966) 467–472.

značenje statuta jest: odrediti samu pravnu strukturu i ponašanje pojedine pravne osobe bilo privatne bilo javne.

Kanon 95. izrazom „pravila” (ordinationes, regolamenti) govori o normama i propisima kojima se ravnaju pojedini skupovi i svečanosti (celebrationes).

Naslov VI:

FIZIČKE I PRAVNE OSOBE, kanoni 96–123.

S obzirom na sadržaj ovoga naslova, novi zakonik djeluje mnogo skladnije i razumljivije nego onaj iz 1917. godine. Novost je očita s obzirom na dob. Kategorija kojom se nekoj osobi (fizičkoj) priznaje pravo sposobnosti pravnog djelovanja nije više pubertet.

Time se željelo približiti težnji gotovo svih civilnih zakonodavstava kojima se kao dob punoljetnosti ne smatra više 21. godina života već se pomiče na 18. godinu.

Što se tiče uloge oca i supruga u braku i obitelji, novi zakonik, polazeći od vizije temeljne jednakosti muža i žene te njihova zajedništva, i jednom i drugom roditelju pridaje i priznaje jednaka prava. To se odnosi na utvrđivanje mjesta rođenja djeteta, dopušta dvostruko prebivalište (domicilium), omogućava jednom i drugom bračnom drugu promjenu obreda (ritusa).

Novost je također s obzirom na stjecanje prebivališta (domiciliuma): stječe se u jednoj župi ili biskupiji s nakanom da se u njoj stalno boravi (ili ako se u njoj doista boravi) 5 godina, pa makar i ne bilo nakane da se ondje prebiva.

Boravište (quasidomicilium) stječe se u jednoj župi ili biskupiji ako se ima nakanu da se u njoj boravi barem tri mjeseca ili ako se u njoj stvarno boravi barem tri mjeseca, pa makar i ne bilo izričite nakane (kanon 102.).

Pravni učinci brojenja rodstva (consanguinitatis) i srodstva (affinitatis) također su doživjeli promjenu. Temeljna je promjena da se od germanskog načina brojenja koljena (u jednom kraku /smjeru/ do baze /stipesa/) prešlo na rimski način brojenja, kojim se crkveno zakonodavstvo približilo više-manje svim modernim civilnim zakonodavstvima (ide se po jednom kraku /smjeru/ do baze, a zatim se produžuje brojenjem do osobe o kojoj se radi).

Novi zakonik priznaje sve učinke civilnog posvojenja (adopcije) i za crkveno pravno područje – izjednačuje se vlastito dijete s usvojenim.

Konačno, nemala novost uvedena je i na području terminologije, gdje se također novi zakonik više približio modernoj civilnoj terminologiji, napuštajući termin „persona moralis” i prihvaćajući termin „persona iuridica – pravna osoba”. Što se tiče termina „fizička osoba”, ostaje isti sadržaj, a također i temeljna klasifikacija „pravni osoba” koje se i dalje dijele na zborne (collegiales) i nezborne (non collegiales). Novost je i u postupku kad je pravna zborna osoba pozvana da donese (izrekne) svoju odluku (kanon 119.).

Naslov VII:
PRAVNI ČINI, kanoni 124–128.

Jasno je da svaki čin vjernika ne može automatski imati i pravne učinke. Zato se pravnim činima smatraju samo oni čini koje pravo predviđa, koje štiti, propisuje način i oblik njihova izvođenja te im priznaje učinke na vanjskom planu.

Općenito se može reći da novi zakonik na ovom području ne donosi nekih novih, osobito ne temeljnih novosti, osim što je materija šire i skladnije postavljena. Dodan je uvodni kanon 124. općeg značenja koji precizira konstitutivne elemente pravnog čina i njegovu učinkovitost.

Odiše novošću i kanon 128. koji nalaže dužnost nadoknade štete koja je uslijedila zbog nekog protupravnog čina, pa se na taj način jasnije naglašava potreba poštivanja naravne pravednosti i zakonske pravde.

Naslov VIII:
VLAST UPRAVLJANJA (JURISDIKCIJA), kanoni 129–144.

Zacijelo nijedan zakonik, pa ni ovaj novi, nije bio pozvan da riješi složen problem teološko-ekleziološkog karaktera s obzirom na narav vlasti u Crkvi (sveta vlast): „potestas sacra” – njezinu narav, izvor, jedinstvo i različitost u odnosu na sakrament sv. reda.

O tome ni nove ni dovoljno jasne stavove nije zauzeo čak ni Drugi vatikanski sabor premda je iznio neke važne indikacije. O tome je mnogo pisano u vrijeme Sabora i u posaborsko vrijeme.⁸

Temeljni saborski tekst o toj materiji jest konstitucija „Lumen gentium”, brojevi 19–21.

Budući da je to izrazito teološko-ekleziološki problem, ovdje ćemo se osvrnuti na to područje samo pod pravnim vidom, i to na ono što je novo.

Normalno je da prva knjiga novog zakonika kao knjiga općih odredaba govori i o upravnoj (administrativnoj) vlasti u Crkvi. Naime, čitava pravna aktivnost Crkve jest izraz i oblik vlasti upravljanja i *jedne od njezinih trostrukih funkcija*. No dok druge dvije funkcije Crkve imaju svoje posebne knjige (služba poučavanja – III. knjiga i služba posvećivanja – IV. knjiga), ova je nekako nastala kao „zaboravljena”, „umetnuta” – nekako razasuta.

Uvodni kanon 129. doktrinalnog je karaktera i potvrđuje „nužnu” povezanost vlasti upravljanja sa sakramentom sv. reda premda ništa ne govori o naravi te vlasti.

Paragraf 2. govori o mogućnosti da i laik (krštenik) surađuje u vršenju te vlasti.

Na temelju te preliminarne impostacije, Zakonik prelazi na raznolikost funkcija te raznorodnost tipologija vršenja vlasti upravljanja u Crkvi.

S obzirom na način vršenja te vlasti, kanon 130. govori „de foro interno” i „de foro externo” vršenja te iste vlasti; radi se samo o različitosti pravnih učinaka jedne te iste vlasti.⁹

8 K. MÖRS DORF, De sacra potestate, in *Apollinaris* 40 (1967) 41–57.

9 Principia br. 2, in *COMMUNICATIONES* 1 (1969) 79.

Kanon 135. u paragrafima 2. i 3. govori o vlastitostima zakonodavne i sudske vlasti koje nisu (redovito) delegabiles, a upravna (administrativna) jest ili može biti.

Ovdje ipak moramo posebno naglasiti novost impostacije: naime, u prijašnjem zakoniku ova materija bila je smještena u drugoj knjizi koja je govorila o osobama i to u onom dijelu koji je govorio o klericima, a sada je ta materija postavljena među Opće norme, što bi „moglo” značiti da se radi o stvari koja se tiče cijele Crkve, odnosno svih njezinih članova.

Konačno, što se tiče instituta suplenca (zamjene) kanon 144, paragraf 1. jasno govori da se radi samo o upravnoj vlasti u Crkvi, te konačno rješava dugačak i mučan problem termina „error communis”, proširujući ga također na „virtualni error” (error de iure).

Prijašnji „famozni” kanon 209. govorio je samo „de dubio positivo et probabili sive iuris sive facti”, a sada se izričito govori i o „in errore communi de facto aut de iure”.

Tako je sada jasnije sugerirana i njegova primjena kao npr. kanon 144, paragraf 2. s obzirom na pojedina ovlaštenja u sakramentu sv. potvrde (kanon 883.), zatim sakramentu sv. ispovijedi (kanon 966.), te sakramentu braka (kanon 1111, paragraf 1.).

Naslov IX:

CRKVENE SLUŽBE, kanoni 145–196.

Slijedeći nauk Drugog vatikanskog sabora, osobito PO broj 20, novi zakonik u kanonu 145, paragraf 1. definira crkvenu službu: bilo koji posao stalno određen bilo božanskim bilo crkvenim pravom, a koji se obavlja s nekom duhovnom svrhom (ciljem). Ova definicija ne spominje potrebu povezanosti između pojma crkvene službe i sakramenta sv. reda, niti vlasti upravljanja.

I ovdje je učinjen jedan pomak. Prije je ova materija bila obrađena u drugoj knjizi gdje se govorilo o klericima, a sada je uvrštena u Opće odredbe.

„Lumen gentium” u broju 33 govori da i laici *moгу* biti pozvani od strane crkvene hijerarhije da preuzmu pojedine crkvene službe. Možda i nije mnogo, ali ipak nešto jest!

Jasno, svaka crkvena služba ima svoju narav, određene dužnosti, odgovornosti i prava, te je prema tome nešto za stalno ustanovljeno (stabiliter), a ne tek prigodice (ocasionaliter).

Ovaj naslov sastavljen je od dva poglavlja: prvi govori o dodjeli crkvenih službi: art. 1 – slobodna podjela službe (kanon 157.), art. 2 – praesentatio (predstavljenjem kandidata od strane onih koji imaju to pravo) (kanoni 158–163.), art. 3 – izbor (kanoni 164–179), art. 4 – postulatatio (dodjelom u slučaju prošnje) (kanoni 180–183.); te drugo poglavlje koje govori o raznim načinima gubitka (prestanka) crkvene službe: art. 1 – odreknuće (renuntiatio; kanoni 187–189.), art. 2 – premještaj (translatio; kanoni 190–191.), art. 3 – uklanjanje (rimotio; kanoni 192–195.), art. 4 – oduzimanje (privatio; kanon 196.).

Još jednom dobro je naglasiti način dodjele crkvene službe putem prezentacije (predstavljanja kandidata) jer ovdje nalazimo na spoj instituta beneficija s patronatom, o čemu će na drugom mjestu biti više govora.

Naslov X:
ZASTARA, kanoni 197–199.

U odnosu na Zakonik iz 1917. godine, institut zastare (praescriptiae), kako se više ne odnosi isključivo na domenu patrimonijalnog prava, logičnije je da je uvršten u knjigu o općim odredbama. Naime, neko pravo može se steći ili izgubiti, a s druge strane neka dužnost (obligatio) može prestati snagom nekog pravnog instituta, npr. zastare (praescriptiae). Cilj je tog instituta da se s jedne strane izbjegne beskrajno odugovlačenje nekog potraživanja, a s druge strane jamči, uz poštivanje određenih pravnih uvjeta, mirno i trajno posjedovanje nekog prava.

Kanon 197. novoga zakonika upućuje ovdje na civilno zakonodavstvo. Sljedeći kanon (198.) određuje uvjete „bona fides” posjedovatelja za čitavo vrijeme nastajanja zastare, te konačno kanon 199. izričito isključuje mogućnost zastare prava i dužnosti koja proizlaze iz Božjega zakona.

Naslov XI:
BROJANJE VREMENA, kanoni 200–203.

Ovaj dio novog zakonika ne donosi nijednu važniju novost, osim što je broj kanona drastično smanjen, osobito u navođenju primjera, koji su doduše u prijašnjem zakoniku doprinosili jasnoći, ali po sebi ne spadaju u zakonodavnu strukturu jednog pravnog sustava. Materija ovog dijela Zakonika isključivo je tehničko-pravnog karaktera.

ZAKLJUČAK

Kada na kraju ovog izlaganja postavimo pitanje u čemu je zapravo novost knjige Općih odredaba, moramo reći da se ta novost ogleda ne samo u sistematsko-pravnom pogledu već i u dogmatsko-ekleziološkom.

U sistematsko-pravnom pogledu, tehnički je potpunija od one iz 1917. godine. Nakon uvodnih šest kanona, prvih pet naslova obrađuje crkvene zakone, opće dekrete i instrukcije, pojedine administrativne čine, statute i odredbe.

Sljede četiri naslova koji govore o fizičkim i pravnim osobama, o pravnim činima, o vlasti upravljanja, o crkvenim službama.

Knjiga završava sa dva kratka naslova koji obrađuju preskripciju (zastaru) i način brojenja vremena.

Iz druge knjige prijašnjeg zakonika preneseni su ovamo oni dijelovi koji govore o fizičkim i pravnim osobama, dio koji govori o vlasti upravljanja u Crkvi te dio koji govori o crkvenim službama.

Iz treće knjige prijašnjeg zakonika ovamo je sada prenesena materija o zastari (preskripciji), a preuređen je i dio koji govori o pojedinim administrativnim činima.

nima. Nov je i treći naslov koji obrađuje opće dekrete, a peti naslov određuje odnose među pravnim osobama i propisuje kako se imaju održavati pojedini crkveni skupovi.

Norme kojima se određuje valjanost pojedinih pravnih čina sadržane su u kano-nima 124–128.

Novost koncepcije ove knjige očita je i u prihvaćanju saborskog nauka o tro-strukoj službi i ulozi Crkve: službi poučavanja (treća knjiga), službi posvećivanja (četvrta knjiga) i službi upravljanja koja doduše nema svoje posebne knjige (premda npr. materijalna crkvena dobra imaju svoju vlastitu knjigu – petu), pa se o toj funkciji Crkve djelomice govori i u ovoj knjizi.

Očito je da su mnogi dijelovi iz druge knjige prijašnjeg zakonika sada preneseni u ovu o općim odredbama, prije svega oni u kojima se govori o službi (vlasti) upra-vljanja, a koji su u prijašnjem zakoniku bili usko povezani s jednom kategorijom vjernika u Crkvi – klericima.

Radi se o odnosu i povezanosti vlasti upravljanja u Crkvi sa sakramentom sv. reda u njegovoj stupnjevitosti, što nije do kraja razjašnjeno ni na saboru, pa nije moglo biti jasnije izraženo ni u novom zakoniku.

Zbog koncepcije sadržaja i terminologije, knjiga se nije uspjela osloboditi rim-skog prava i prihvatiti više teologije, no ipak je očit pomak u jasnijem naglasku eklezioloških elemenata, svojstvenih naravi i poslanju Crkve.

No to ne znači da ova knjiga nema i nekih lakuna, najblaže rečeno. Ima previše definicija, čak u 18 kanona. Strši kao rog u vreći kanon 149, paragraf 2. koji go-vori o administrativnim sudovima, o kojima u novom zakoniku nema ni traga. Očito je da su u nacrtima i do posljednjeg „retuša” bili predviđeni, ali su onda ot-pali, a da se nije još jednom, izgleda, pregledao cio tekst pa je tako došlo do ove ne baš male neugodnosti koja svakako nešto govori.

Rekli smo na početku da je Crkva zajednica, doduše zajednica „sui generis et sui iuris”, ali zajednica. Svakoj su pak zajednici, da bi to bila, potrebni zakoni. Pravda se naime u jednog organiziranoj zajednici izražava zakonima, a ljubavi bez pravde nema.

Dakle, u ovoj i ovakvoj ekonomiji spasenja zakon je Crkvi potreban i koristan da bi postigla svoj cilj.

Prema tome, i prva knjiga novog zakonika, baš zato što govori o općim odred-bama, polazi od logičnog ljudskog ponašanja kao pretpostavke nadgradnji onog božanskog svojstvenog poslanju Crkve jer kako jasno ističe vjekovno teološko načelo: *Gratia naturam non destruit sed supponit*.